

Sažetak

Nina Mance i Ivana Trtanj, Učiteljski fakultet u Osijeku
UDK 81'367.4, izvorni znanstveni rad
primljen 16. siječnja 2010., prihvaćen za tisak 3. studenoga 2010.

More Recent Colloquial Phrasemes

In this paper the authors analyze some more recent phrasemes in colloquial language. Special attention has been paid to phrasemes that are not recorded in fundamental Croatian phraseological dictionaries and have not been described so far.

The phrasemes have been described with respect to their meaning and to whether their constituent parts are foreign or Croatian words. Most of the recent phrasemes have appeared in the internet. Blogs and forums form a rich corpus of newly formed phrasemes.

The paper is a contribution to modern Croatian phraseology because it describes a cross section of more recent Croatian phrasemes.

ZUBAR, STOMATOLOG ILI DOKTOR DENTALNE MEDICINE

Marin Vodanović

Uvod

 rajem 2009. na Stomatološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu počeo se provoditi projekt pod nazivom Hrvatsko stomatološko nazivlje – HRSTON koji podupire Nacionalna zaklada za znanost u sklopu programa Izgradnja hrvatskoga strukovnog nazivlja. Projekt se provodi u suradnji s Institutom za hrvatski jezik i jezikoslovlje koji pruža kroatističku i leksikografsku potporu. Cilj je projekta izgradnja hrvatskoga stomatološkog nazivlja i popularizacija njegove uporabe među korisnicima (Vodanović, 2010.). U ostvarenju tih ciljeva, osim stručnjaka s područja jezikoslovlja, sudjeluje još 40-ak stomatologa zainteresiranih za unaprjeđenje nazivlja vlastite struke. Većina su suradnika ili profesori ili asistenti – znanstveni novaci na Stomatološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, dok ih nekoliko dolazi s Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Splitu te iz poliklinika ili privatnih stomatoloških ordinacija diljem Hrvatske. Više obavijesti o projektu moguće je pronaći na <http://hrston.sfzg.hr>.

S obzirom da u hrvatski jezik, a samim time i u stomatološko nazivlje prodire sve više tuđih naziva, ponajprije engleskih i njemačkih, projektom se želi prikupiti što je moguće više stomatoloških naziva, jezično ih urediti u skladu s terminološkim načelima Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, te ukoliko postoji više istovrijed-

nica za jedan naziv, klasificirati istovrijednice i donijeti preporuku o nazivu koji se smatra preporučenim, odnosno dopuštenim ili nepreporučenim (Hudeček, 2009.). Na taj je način u ovom trenutku obrađeno oko 4500 naziva. Time se hrvatski jezik čuva od bezrazložne uporabe tuđih naziva, jezično se obogaćuje i unaprjeđuje, a stomatologija postaje prva znanost iz područja biomedicine u Hrvatskoj koja ima sustavno uređeno i jezično usklađeno vlastito strukovno nazivlje.

Međutim, zubarija, zubarstvo, stomatologija ili dentalna medicina – što bi bio preporučeni, što dopušteni, a što nepreporučeni naziv? Vjerojatno ne bi bilo dvojbe oko proglašavanja „zubarije“ i „zubarstva“ nepreporučenim nazivima ili možda žargonizmima; ali što je s ostala dva naziva; koji zaslužuje biti preporučeni naziv i zašto?

U posljednje smo vrijeme sve češće svjedoci pretvorbe, gdje god je to moguće, stomatologije u dentalnu medicinu. Tako više nemamo stomatologe, nego doktore dentalne medicine; nemamo Hrvatsku stomatološku komoru, nego Hrvatsku komoru dentalne medicine; nemamo studij stomatologije, nego studij dentalne medicine. Kako bi se djelatnost stomatologa što bolje zakonski definirala, 2003. je donesen Zakon o stomatološkoj djelatnosti koji je u 2008. nadopunjen, ali bez promjena koje bi se odnosile na naziv struke (Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o stomatološkoj djelatnosti, 2008.). Zakon o stomatološkoj djelatnosti 2009. ponovno je nadopunjen (Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o stomatološkoj djelatnosti, 2009.) i tu se prvi put u zakonu spominje dentalna medicina i doktor dentalne medicine, ali bez primjerenih objašnjenja vezanih uz promjenu naziva struke, koja i dalje ostaje regulirana zakonom nepromijenjena naziva. U 2010. Hrvatska stomatološka komora kao krovna institucija koja okuplja stomatologe u Hrvatskoj mijenja svoje ime u Hrvatska komora dentalne medicine, te mijenja svoj statut koristeći novo ime (Statut Hrvatske stomatološke komore, 2010.).

Stomatološka se struka bori da se u javnosti i medijima ne rabi naziv zubar, nego stomatolog; da su zubarske ordinacije stvar prošlosti, a stomatološke ordinacije ili poliklinike mjesta za očuvanje oralnoga zdravlja suvremenoga čovjeka. Razliku između zubara i stomatologa, odnosno između zubarije / zubarstva i stomatologije moguće je jednostavno i argumentirano obrazložiti; ako ništa drugo onda barem u bitnoj razlici u stupnju i načinu školovanja (Keros, 2008.; Lapter, 1990.). Sredinom prošlog stoljeća, stomatolozi u ovom današnjem značenju nisu ni postojali. Dio njihova današnjeg posla su obavljali zubari – osobe sa srednjoškolskim obrazovanjem i/ili višom zubarskom školom. Razvojem stomatologije, školovanje stomatologa postaje sve dulje i složenije, postupno se po opsegu i trajanju izjednačavajući sa školovanjem liječnika. Osim toga u središtu zanimanja zubarstva se, kao što sam naziv kaže, nalazio zub, a stomatologija u žarište postavlja cjelokupnu usnu šupljinu (grčki je naziv za usnu šupljinu stoma). Za razliku od zubarstva koje je nerijetko doživljavano kao zanat, a ne kao zdravstvena djelatnost, stomatologija postaje opće priznata grana biomedicine sa svojim brojnim specijalističkim područjima. U tom

smislu naziv zubar iako jezično ispravan i zbog hrvatskoga podrijetla poželjan, upotrijebljen u značenju stomatolog postaje netočan, nepotpun, neprecizan i degradirajući za onoga na koga se naziv odnosi i za onoga tko taj naziv pogrješno rabi, jer upućuje na nedovoljnu obrazovanost i manjak opće kulture. Iako mnogi rječnici hrvatskog jezika ne prave razliku između zubara i stomatologa, potpuno ih izjednačavajući, ta dva naziva nisu istovrijednice. Naziv zubar, zubarija i zubarstvo ne bi u jezičnom, znanstvenom, stručnom i medijskom smislu smjeli imati prednost pred nazivima stomatolog odnosno stomatologija, jer nije riječ o strogo određenim stručnim nazivima, nego o općim nazivima bitno različitog značenja koji kao takvi trebaju biti jezikoslovno prepoznati i preporučeni.

Iako je razliku između zubara i stomatologa moguće objasniti i objašnjenja potkrijepiti odgovarajućim dokazima, postavlja se pitanje kako objasniti i argumentirati razliku između stomatologa i doktora dentalne medicine? Nisu li to samo istovrijednice? Do prije nekoliko godina, po završetku studija stomatologije dobivala se titula doktora stomatologije, koja se na engleski prevodila kao *doctor of stomatology* ili *stomatologist*. Danas se po završetku studija dentalne medicine, koji je u osnovi istovrijedan studiju stomatologije po svom programu, opsegu i trajanju, dobiva titula doktora dentalne medicine (*doctor of dental medicine*). Kako približavanjem Hrvatske Europskoj Uniji titula *doctor of stomatology* ne biva prepoznata kao istovrijednica tituli *doctor of dental medicine*, preporučena je promjena naziva (European Parliament and the Council of the European Union, 2005.). Tako *stomatology* postaje *dental medicine*, a *doctor of stomatology* postaje *doctor of dental medicine*. To i ne bi bila poteškoća da se ostalo samo na promjeni engleskog naziva, nego je preporuka shvaćena na način da je potrebno promijeniti i hrvatski naziv *stomatologija* u *dentalna medicina*, odnosno *stomatolog* u *doktor dentalne medicine*. Tako je inače poželjan i dobrodošao prijedlog koji je hrvatske stomatologe trebao engleskim nazivom *doctor of dental medicine* nominalno izjednačiti sa svim ostalim stomatolozima u razvijenim zemljama, izazvao zbrku i pomutnju uz nekritičnu pretvorbu naziva stomatologija i njegovih brojnih izvedenica u naziv dentalna medicina.

Prema podacima iz ostalih europskih zemalja, kako članica Europske Unije (starih i novih), tako i nečlanica, nisu zabilježene promjene naziva te znanosti, ni njezinih stručnjaka u službenom jeziku pojedine zemlje, koje bi se mogle dovesti u vezi s prilagodbom Europskoj Uniji. Nazivi koji potječu iz jezika pojedine zemlje ostali su nepromijenjeni, a promjenama je bio podložan, ali ne obvezno, samo engleski prijevod tog naziva.

Svrha je ovog rada utvrditi učestalost uporabe i podrijetlo naziva stomatolog odnosno doktor dentalne medicine u europskim i izvaneuropskim jezicima, te na temelju dobivenih podataka raspraviti opravdanost zamjene naziva stomatolog nazivom doktor dentalne medicine u hrvatskom jeziku.

Ispitanici i metode

Kako bi se utvrdila učestalost uporabe i podrijetlo naziva stomatolog, odnosno doktor dentalne medicine u europskim i izvaneuropskim jezicima, izrađen je upitnik u kojem je trebalo nazive zub, stomatolog i stomatologija prevesti na službeni jezik države u kojoj se ispitanik nalazi. U prevođenju naziva sudjelovali su izvorni govornici pojedinih jezika, koji su bili većinom stomatolozi. Upitnik je elektroničkom poštom poslan na 31 adresu.

Rezultati

Istraživanju su se odazvali svi pozvani ispitanici,¹ koji su elektronskim putem poslali popunjeni upitnik. Na taj su način skupljeni prijevodi naziva zub, stomatolog i stomatologija na 39 različitih jezika, od kojih su 23 službeni jezici Europske Unije, 11 ostali europski jezici, te pet jezici zemalja izvan Europe.²

Prijevodni *zub, stomatolog* i *stomatologija* na 39 jezika

Jezik	zub	stomatolog	stomatologija
albanski	dhëmb	dentist, stomatolog	stomatologjia
baskijski	hortz	dentista, hortz-artatzaile	odontologia
bjeloruski	zub	dantystaŭ	stamatalohija
bosanski	zub	stomatolog	stomatologija
bugarski	zŭb	zŭbolekar	stomatologiya
češki	zub	zubař, zubní lékař, dentista	stomatologie, zubní lékařství
danski	Tand	Tandlæge	Odontologi
engleski	tooth	dentist, doctor of dental medicine	dentistry, dental medicine
estonski	hammas	hambaarst	hambaravi
finski	hammas	hammaslääkäri	hammaslääketiede, hammaslääkärin ammatti

¹ U prevođenju su naziva sudjelovali: Barbora Axamitova, Aron Banati, Arzu Beklen, Svetla Boneva, Asta Butkute, Renata Chalas, Thanh Doan, Laila Friis, Ana Gjorgova, Julija Glusnova, Driton Klllokoqi, Saša Milošević, Hakan Mornstad, Anu Nigul, Skender Noni, Emilio Nuzzolese, Mahi Ohtani, Cristiana Palmela Pereira, Nikolaos Petalotis, Leyre Prado Simon, Svend Richter, Thomas Rietrae, Vineeta Saini, Tore Solheim, Adelina Stefarta, Michaela Strapacova, Iztok Štamfelj, Miruna Troncota, Fatbardh Veseli, Andrei Zinoviev, Amila Zukanović. Svima iskreno zahvaljujem.

² Razlika između broja ispitanika (31) i broja analiziranih jezika (39) objašnjava se činjenicom da u pojedinim državama postoji više različitih službenih jezika.

francuski	dent	dentiste, docteur en medecine dentaire	odontologie, medecine dentaire
galicijski	dente	dentista	odontoloxia
grčki	odous, donti, thonti	odontiatros	odontiatriki
hindi	Dant, Daant	Dant Chikitsak	Dant Vigyan
irski	fiacail	fiacloír	fiacloíreachta
islandski	tönn	tannlæknir	tannlækningar
japanski	shi, ha	shikaishi, shikai, haisha	shika, shigaku
katalanski	dent	dentista	odontologia
latvijski	zobs	zobārsts	zobārstniecība
litvanski	dantis	dantistas, stomatologas, odontologas	stomatologija, odontologija
mađarski	fog	fogász	fogorvos
makedonski	zab	stomatolog, doktor na stomatologija	stomatologija
malteški	sinna	dentista	dentistrija
moldavski	dinte	dentist	medicina dentara, stomatologie
nizozemski	tand	tandarts	tandheelkunde
norveški	tann	tannlege	odontologi
njemački	Zahn	Zahnarzt	Zahnmedizin
poljski	ząb	dentysta, stomatolog, lekarz dentysta, lekarz stomatolog	stomatologia
portugalski	dente	médico dentista	medicina dentária
rumunjski	dinte	dentist	medicina dentara, stomatologie
ruski	zub	dantist, zubnoy vrach	stomatologia
slovački	zub	zubár, doktor zubného lekárstva	stomatológia, zubné lekárstvo
slovenski	zob	zobozdravnik	obozdravstvo, dentalna medicina, stomatologija
srpski	zub	stomatolog, doktor stomatologije	stomatologija
španjolski	diente	dentista, odontólogo, estomatólogo	odontología, estomatología
švedski	tand	tandläkare	tandvård
talijanski	il dente	il dentista	l'odontoiatria
turski	diş	dişçi, diş doktoru, diş hekimi	diş hekimliği, dişçilik
ukrajinski	zub	zubnyy likar, dantyst	zubolikuvannia

U većini analiziranih jezika naziv stomatološke struke potječe iz naziva koji označava zub ili usnu šupljinu. Tako se naziv struke koji u svojoj osnovi ima grčki naziv za usnu šupljinu („*stoma*“) potvrđuje u 15 jezika (38%); naziv koji u svojoj osnovi ima grčki naziv za zub („*odous*“) potvrđuje se u 10 jezika (25%); naziv koji u svojoj osnovi ima latinski naziv za zub („*dens*“) potvrđuje se u 8 jezika (21%). U ostalim jezicima naziv struke potječe od naziva koji označava zub na pojedinom jeziku.

Naziv stručnjaka za tu znanost, koji u svojoj osnovi ima grčki naziv za usnu šupljinu („*stoma*“), potvrđuje se u 7 jezika (18%); naziv koji u svojoj osnovi ima grčki naziv za zub („*odous*“) potvrđuje se u 3 jezika (8%), naziv koji u svojoj osnovi ima latinski naziv za zub („*dens*“) potvrđuje se u 18 jezika (46%). U ostalim jezicima naziv stručnjaka potječe od naziva koji označava zub na pojedinom jeziku.

Naziv doktor dentalne medicine, odnosno, prijevod tog naziva na pojedini jezik potvrđuje se samo u dvama jezicima i to u engleskom jeziku (doctor of dental medicine), te u francuskom jeziku (docteur en medecine dentaire).

Rasprava

S obzirom na prikupljene prijevode, provedenu analizu i činjenicu da naziv dentalna medicina upućuje na dio medicine koji se bavi zubima, postavlja se pitanje zašto dati prednost nazivu latinske osnove dentalna medicina umjesto hrvatskom nazivu zubna medicina? Ta dva naziva imaju isto značenje. Možda zato što bismo prihvaćanjem zubne medicine opet imali doktore zubne medicine, što nekako podsjeća na neželjeni naziv zubar koji je bolje u struci izbjeći. Taj naziv neprijeporno pripada općem hrvatskom rječniku, ali kako je naprijed rečeno, stručnom rječniku ne bi trebao pripadati budući da nije istovrijedan nazivu stomatolog.

Osim toga, umanjuje li se vrijednost i važnost stomatološke struke zamjenom naziva stomatologija nazivom dentalna medicina? Naziv stomatologija upućuje na znanost koja u središtu zanimanja ima usnu šupljinu, dok naziv dentalna medicina odnosno zubna medicina u središte stavlja zub. Laički gledano, čini se da su stomatolozi stručnjaci za cijelu usnu šupljinu uključujući zube, dok su doktori dentalne medicine usmjereni samo na zube. Naravno, takvo je mišljenje potpuno pogrešno jer je današnje školovanje stomatologa i doktora dentalne medicine u Hrvatskoj isto i u oba slučaja podrazumijeva holistički pristup oralnome zdravlju.

S druge strane, jedna od stomatoloških specijalizacija je i oralna medicina koja se bavi dijagnostikom i liječenjem bolesti i njihovih simptoma koje se primarno javljaju na sluznici usne šupljine (Cekić Arambašin, 2004.). Kako jednostavno objasniti odnos između oralne medicine i dentalne medicine? Analiza samog podrijetla naziva upućuje da je dentalna medicina potpodručje unutar oralne medicine, a ne obratno kako zaista jest. Opet ispada da je oralna medicina usmjerena na zdravlje cjelokupne usne šupljine, a dentalna medicina samo na zdravlje zuba.

Gledajući čisto s jezikoslovne strane, stručna preporuka je prilikom klasifikacije i uporabe naziva prednost dati onom nazivu iz kojeg je moguće lakše i logičnije napraviti izvedenice (Hudeček, 2009.). U tom se smislu preporuča stomatološki naspram dentalnomedicinski; primjerice, stomatološka protetika – dentalnomedicinska protetika; stomatološko zrcalo – dentalnomedicinsko zrcalo; stomatološki zahvat – dentalnomedicinski zahvati, itd.

Briga o vlastitom strukovnom nazivlju, a da ne govorimo o samom nazivu vlastite struke, samo je jedan od oblika profesionalne odgovornosti koji struku čini prepoznatljivom i cijenjenom. Manjak profesionalne odgovornosti nerijetko je povezan i s niskom razinom kako poslovne odgovornosti, tako i poslovne sposobnosti, a to umanjuje vrijednost pojedine struke i na osobit ju način umanjuje u očima javnosti. S obzirom da je strukovno nazivlje sastavni dio identiteta pojedine struke, kao takvoga ga treba njegovati, razvijati i unaprjeđivati, te o tome podučavati nove mlade naraštaje pripadnika pojedine struke (Cerjan-Letica, 2010.; Rodis, 2009.; Taub, 2009.; Živanović 1997.). Dokazi dobiveni iz drugih jezika, a predočeni u ovom radu upućuju da nije nužno potrebno preuzimati strane nazive, ukoliko postoje odgovarajući, a ako ne i bolji nazivi u vlastitom jeziku. Pri tome svakako treba voditi računa o tome da pripadnost pojedinoj profesiji precizno određuje njen naziv koji javnost treba moći i znati prepoznati, te razumjeti.

Zaključak

Zamjena naziva stomatologija i svih izvedenica toga naziva nazivom dentalna medicina dovodi do zbrke koja djeluje zbunjujuće kako na stručne krugove, tako i na pacijente, te cjelokupnu javnost. Ukoliko je zaista potrebno napraviti zamjenu tih dvaju naziva, zamjenu treba popratiti odgovarajućim priopćenjem koje mora biti potpuno, razumljivo, argumentirano i javno dostupno. Osim toga, o tome je potrebno na odgovarajući način podučiti i stručnjake i cjelokupnu javnost, čime se štiti vjerodostojnost i dignitet struke.

Literatura

- Cekić Arambašin, Ana, 2004.: Oralna medicina – nesporazumi nazivlja, Hrvatski stomatološki vjesnik, Zagreb, str. 2. – 3.
- Cerjan-Letica, Gordana, 2010.: A Pyramid of Professional and Business Responsibility in Croatian Dental Medicine, Acta Stomatol Croat, Zagreb, str. 101. – 109.
- European Parliament and the Council of the European Union, 2005., Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council on the recognition of professional qualifications, Official Journal of the European Union, Bruxelles, str. 1. – 121.
- Hudeček, Lana, Mihaljević, Milica, 2009.: Hrvatski terminološki priručnik, Zagreb
- Keros, Jadranka i suradnici, 2008.: Uvod u stomatologiju, Zagreb

- Lapter, Vladimir, 1990.: Stomatološki leksikon, Zagreb
- Rodis, Jennifer, Pruchnicki, Maria C, Casper, Kristin A, Bennett, Marialice S, Mehta, Bella H, 2009.: The importance of terminology in the profession of pharmacy, *Am J Pharm Educ*, str. 74.
- Statut Hrvatske stomatološke komore – Pročišćeni tekst. Zagreb: Narodne novine, 13/2010.
- Taub, Alyson, Allegrante, John P, Barry, Margaret M, Sakagami, Keiko, 2009.: Perspectives on terminology and conceptual and professional issues in health education and health promotion credentialing, *Health Educ Behav*, str. 439. – 50.
- Vodanović, Marin, 2010., Projekt Hrvatsko stomatološko nazivlje (HRSTON): 2009. – 2010., Zagreb
- Zakon o stomatološkoj djelatnosti. Zagreb: Narodne novine, 121/2003.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o stomatološkoj djelatnosti. Zagreb: Narodne novine, 117/2008.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o stomatološkoj djelatnosti. Zagreb: Narodne novine, 120/2009.
- Živanović, Nenad, 1997.: Terminological dilemmas of the profession, *Facta Universitatis*, str. 7. – 13.

Sažetak

Marin Vodanović, Stomatološki fakultet, Zagreb
UDK 81'373, izvorni znanstveni rad
primjen 24. kolovoza 2010., prihvaćen za tisak 3. studenoga 2010.

Dentist, Stomatologist or Doctor of Oral Medicine

Replacement of the term stomatology and all its derivations with the term dental medicine results in a mix-up acting equally confusing on professional circles, patients and the entire public. If these two terms really require substitution, their substitution should be accompanied with adequate information that must be complete, understandable, well-argued and publicly available. Furthermore, both the experts in the field and the entire public must be appropriately instructed about the substitution in order to protect the credibility and dignity of the profession.